

Asia: VN/477/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pyydämme lausumaan hallituksen esitysluonnoksesta sekä vastaamaan seuraavaan kysymykseen:

2. olisiko mielestänne kohdassa 5.1 esitetty vaihtoehtoinen malli, jossa kuraattori olisi sosiaalityöntekijä tai sosionomi parempi

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta.

1 Sitovat mitoitukset

Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa sitovien mitoitusten laatimista opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologitoimintaan. Esitysluonnoksessa mainitut mitoitukset parantaisivat palvelujen saatavuutta ja lasten ja nuorten mahdollisuutta varhaiseen tukeen. Esityksen mukaan mitoitukset ehdotetaan säädettäväksi samoiksi sekä perusopetuksessa että lukiokoulutuksessa ja toisella asteella. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan sitovien mitoitusten määrittelyn lähtökohtana tulisi pitää oppilaiden ja opiskelijoiden tuen tarpeita eri kouluasteilla. Esityksessä mainitaan, että tuen tarpeissa eri kouluasteilla ja koulutusmuodoissa on eroa. Nämä tekijät tulisi huomioida jatkovalmistelussa ja käyttää laskelmien pohjana tehtävien vaativuutta ja oppilaiden sekä opiskelijoiden tarpeita. Lisäksi on huomioitava, että opiskelijamäärä yksinään ei määrittele kuraattorin tai psykologin työmäärää, vaan käytännön tasolla ratkaisevaa on myös työntekijän vastuulla olevien oppilaitosten ja toimipisteiden määrä.

2 Kuraattorin kelpoisuus

Sosiaali- ja terveysministeriö ei kannata opetus- ja kulttuuriministeriön esitystä kuraattorin kelpoisuudeksi. Kuraattoripalvelua määrittelee paitsi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, myös sosiaalihuollon lainsäädäntö. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan kuraattorin tulisi olla sosiaalityöntekijä tai sosionomi, eli sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015, jäljempänä sosiaalihuollon ammattihenkilölaki) mukainen laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.

Esityksessä on tunnistettu se, että lasten ja nuorten tuen tarpeet ovat 2000-luvulla monimutkaistuneet ja vakavasti oireilevia lapsia hakeutuu tuen ja hoidon piiriin yhä enemmän. Tämän vuoksi kuraattoreilta vaaditaan esityksen mukaan entistä suurempaa ammattitaitoa ja osaamista. Esityksessä kuitenkin lähdetään ajatuksesta, että kuraattoreille rakennetaan oma erillinen kelpoisuusvaatimuksensa, joka ei ole sosiaali- ja terveydenhuollon ammattisääntelyn ja pätevyysvaatimusten mukainen. Tämä rinnakkainen pätevyys ei olisi Valviran sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilövalvonnan piirissä eikä takaisi riittävää laillistetun sosiaalihuollon ammattihenkilön osaamista. Kyse olisi päällekkäisestä sääntelystä, joka ei selkeyttäisi kuraattorien rekrytointia eikä palvelisi lasten ja nuorten etua ja oikeutta yhtä laadukkaisiin palveluihin kuin aikuisilla. Sosiaalialan työtehtäviin on olemassa koulutuspolut sekä lainsäädännön antamat määrittelyt, ja sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa näiden vakiintuneiden rakenteiden käyttämistä. Kuraattorin kelpoisuutta tulisi siis täsmentää siten, että kuraattori olisi joko sosiaalityöntekijä tai sosionomi, jotka ovat laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että kelpoisuusvaatimusten täsmentäminen sosiaalihuollon laillistetuksi ammattihenkilöksi ei muuttaisi kuraattoripalvelun sisältöä eikä olisi ristiriidassa sen kanssa, että oppilas- ja opiskeluhuoltolain mukaan kuraattorin työ on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää ja yhteisöllistä työtä.

2.1 Kuraattori sosiaalihuollon asiantuntijana

Esityksessä peilataan kuraattorin työtä ansiokkaasti oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin, joka keskeisesti määrittelee kuraattorin työtä opiskeluhuollon kokonaisuudessa. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan esityksen keskeinen puute on se, että kuraattoripalvelun toista keskeistä kontekstia, sosiaalihuoltoa, ja kuraattoripalvelun luonnetta sosiaalipalveluna ei ole tunnistettu. Esimerkiksi keskeistä sosiaalialan lainsäädäntöä ei mainita lainkaan nykytilan kuvauksessa ja arviossa. Esityksessä (s. 23) päinvastoin todetaan, että 'kuraattorin osaamisessa keskeistä ei ole sosiaalihuollon lainsäädännön tunteminen'. Tämä näkemys on sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan virheellinen. Kuraattoripalvelu on sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaan sosiaalipalvelu. Kuraattori toimii koulussa ja oppilaitoksessa sosiaalihuollon asiantuntijana. Kuraattori ei siis noudata työssään vain oppilas- ja opiskelijahuoltolain ja opetustoimen lainsäädäntöä, vaan keskeisiä työtä määrittäviä lakeja ovat myös sosiaalihuoltolaki (1301/2014), laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015) sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Lisäksi keskeistä on tuntea sosiaalihuollon erityislainsäädäntö, esimerkiksi lastensuojelulaki.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) määritellään kuraattorin tehtävät yleisellä tasolla koulu- ja oppilaitosympäristössä. Kuraattorin tehtävä muodostuu yhteisöllisestä sekä yksilökohtaisesta opiskeluhuoltotyöstä. Yhteisöllinen opiskeluhuolto on lainsäädännössä ensisijaista, ja sitä tekevät lain mukaan kaikki oppilaitoksen ammattiryhmät. Yksilökohtainen kuraattoripalvelu taas on sosiaalipalvelu, jota säätelevät sosiaalialan lainsäädäntö, ammattikäytäntö ja suositukset. Kuraattorien työstä 60-80% on yksilökohtaista kuraattoripalvelua, jota tarjottaessa työntekijöiden tulisi sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan olla laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä. Esimerkiksi sosiaalihuollon ammattihenkilölakiin (817/2015) liittyvässä hallituksen esityksessä (354/2014) ammattitaitoinen ja nimenomaan sosiaalialalle koulutettu henkilökunta nostetaan perusedellytykseksi sosiaalipalvelun hyvälle laadulle. Sosiaalipalvelun laatuksiteereihin on kiinnitetty myös EU-tasolla huomiota. EU:n sosiaalisen suojelun komitea laati vuonna 2010 suosituksen sosiaalipalveluiden laatuksiteeristä (16319/10). Siinä laadukkaiden sosiaalipalveluiden kriteereiksi nostetaan muun muassa pätevyystarpeiden tunnistaminen, työnkuvien määrittely ja koulutusvaatimukset.

Laillistetun sosiaalihuollon ammattihenkilön kelpoisuus on kuraattorin tehtävässä tärkeää erityisesti siitä syystä, että kuraattori on oppilaitoksessa ainoa sosiaalihuollon asiantuntija. Opiskeluhuolto toteuttavat muut ammattilaiset ovat kasvatustieteiden ja terveydenhuollon ammattilaisia. Kuraattorin täytyy pystyä itsenäisesti tuomaan sosiaalihuollon näkemys ja asiantuntemus oppilaitoksen moniammatilliseen yhteistyöhön ja opiskelijoiden käyttöön. Kuraattorin osaamiseen sisältyvät sosiaalihuollon lainsäädännön tuntemuksen lisäksi esimerkiksi yksilöä ja perhettä tukevan palvelujärjestelmän ja etuuksien tuntemus, psykososiaalisen tuen antaminen lapsille ja nuorille, sosiaalisiin ongelmiin liittyvä muutostyö sekä lasten ja nuorten verkoston ja läheisten kanssa tehtävä tavoitteellinen yhteistyö. Keskustelussa kuraattorin kelpoisuudesta on toisinaan esitetty argumentti, jonka mukaan riittää, että vastaavan kuraattorin kelpoisuus on laillistettu sosiaalityöntekijä. Kuraattorityön ydinosaamista ja päivittäiseen asiakastyöhön kiinteästi liittyvää ammattitaitoa ei voida kuitenkaan ulkoistaa ammatilliselle esihenkilölle. Yhden vastaavan kuraattorin vastuulla on suuri määrä kuraattoreita, eikä vastaava kuraattori välttämättä aina ole käytettävissä konsultaatioon ja ammatilliseen tukeen. Merkittävä osa toisella asteella työskentelevistä vastaavista kuraattoreista (17 %) myös hoitaa tehtävää ilman lain edellyttämää sosiaalityöntekijän pätevyyttä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimuksesta tiiviisti 55/2019).

Sosiaalialan lainsäädännössä säädetään myös sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskevasta ammatinharjoittamisoikeuden myöntämisestä, ammatinharjoittamisoikeuden rekisteröinnistä, ammattihenkilön nimikesuojasta, ammattihenkilöiden ohjauksesta ja valvonnasta sekä valvontaviranomaisten tehtävistä ja työnjaosta. (HE 354/2014 vp). Vaikka sosiaalihuollon laillistetun ammattihenkilön kelpoisuus ja siihen liittyvä sääntely varmistavat kuraattorien riittävän osaamisen, ne eivät määrittele kuraattoripalvelun sisältöä. Nämä kaksi asiaa olisi hyvä esityksen jatkovalmistelussa erottaa toisistaan. Esimerkiksi esityksen sivulla 23 annetaan ymmärtää, että kuraattoripalvelun luonne sosiaalipalveluna tarkoittaisi automaattisesti sosiaalihuollon hallinnollisten päätösten sekä palvelutarpeen arviointien tekemistä osana työtä. Näkemys on virheellinen eikä se kuvasta sosiaalialan nykyistä käytäntöä tai Sosiaali- ja terveysministeriön kantaa. Esimerkiksi sosiaalihuoltolain 14 §:ssä luetelluista sosiaalipalveluista kaikissa ei tehdä hallinnollisia päätöksiä. Näitä ovat esimerkiksi päihdetyö ja mielenterveys.

Kuraattorin työhön sisältyy, aivan kuten esityksessä todetaan, oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien, kiusaamisen ja muiden koulunkäynnin esteiden lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. Nämä esteet liittyvät usein oppilaan sosiaaliseen tilanteeseen, kuten lapsen tai nuoren erityisen tuen tarpeisiin, vanhempien tuen tarpeisiin, perheen taloudelliseen tilanteeseen ja haastaviin muutoksiin lapsen tai nuoren arjessa ja elämäntilanteessa. Tässä työssä on sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan olennaista, että tukea lapselle tai nuorelle tarjoaa laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jonka osaaminen kattaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelu- ja etuusjärjestelmän, prosessit ja verkostot. Sosiaali- ja terveydenhuollon laillistettujen ammattihenkilöiden sääntely ei määrittele tehtävien sisältöä kuraattoreilla sen paremmin kuin muillakaan ammattihenkilöillä.

Kun kuraattorin tehtäviä hoitaa joku muu kuin sosiaalihuollon ammattihenkilö, syntyy lainsäädännön näkökulmasta, mutta myös käytännössä, helposti epäselviä tilanteita. Esimerkiksi se, että opiskeluhuollossa työskennellään pääasiassa alaikäisten asiakkaiden kanssa, voi aiheuttaa pulmia. Alaikäisen kohdalla tulee opiskeluhuoltopalveluissa aina arvioida hänen kykyään itsenäisesti hoitaa omaa asiaansa. Jos alaikäinen todetaan päätöskykyiseksi, voidaan huoltajien kanssa tehdä yhteistyötä vain lapsen tai nuoren suostumuksella. Oppilas- ja opiskeluhuoltolain 18 § 2 momentin mukaan arvion alaikäisen päätöskyvystä tekee sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö. Lain esitöissä tuodaan esiin, että säännös on vastaava kuin alaikäistä koskeva sosiaalihuollon asiakaslain 11 §:n 3 momentti 'jota sosiaalihuollon tehtävissä toimivat ovat tottuneita soveltamaan, ja joka koskisi ehdotetun lain mukaan opiskeluhuollon kuraattoreita.' (HE 67/2013 vp, s. 65.) Kysymys alaikäisen oikeudesta päättää, otetaanko huoltajat mukaan asian hoitoon, on lasten ja nuorten itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden kannalta keskeinen, ja kuraattoreilla tulee olla lainsäädännön mukaiset edellytykset asiaa arvioida.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan jatkovalmistelussa tulisi opetustoimen lainsäädännön lisäksi ehdottomasti huomioida myös kuraattoripalvelun luonne sosiaalipalveluna sekä sosiaalihuollon lainsäädäntö. Sen sijaan sosiaali- ja terveysministeriö ei esitä, että kuraattoripalvelun tulisi olla pelkästään sosiaalihuollon lainsäädännön tai suositusten piirissä, kuten esityksen sivulla 23 viitataan liittyen vaihtoehtoisiin toteuttamisvaihtoehtoihin. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännökset opiskeluhuollon kokonaisuudesta sekä esimerkiksi kuraattoripalvelun ennaltaehkäisevästä luonteesta ovat keskeisiä. Ne eivät kuitenkaan yksinään riitä, vaan rinnalle tarvitaan riittävä kuvaus kuraattorityöstä sosiaalipalveluna.

2.2 Lasten ja nuorten etu

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Voimassa olevassa laissa kuraattorin kelpoisuus on väljä ja osittain tulkinnanvarainen, eikä se turvaa lapsen oikeutta laadukkaisiin sosiaalihuollon palveluihin. Esitetyt täsmennykset parantaisivat tilannetta jonkin verran, mutta täsmennykset eivät ole sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan lapsen edun näkökulmasta riittäviä.

Kuraattori toteuttaa työssään sosiaali- ja terveydenhuollon julkista hallintotehtävää, kuten arvioi palvelujen antamista sekä antaa neuvontaa, ohjausta ja psykososiaalista tukea. Julkiset hallintotehtävät ovat usein luonteeltaan tosiasiallista hallintotoimintaa, jossa ei tehdä päätöksiä palvelun antamisesta, eikä asiakkaalla ole täten muutoksenhakumahdollisuutta. Tällöin asiakkaiden kannalta korostuu tarve huolehtia oikeusturvasta muilla keinoilla, kuten esimerkiksi päätöksentekoon oikeutettujen ammattihenkilöiden osaamista koskevilla edellytyksillä sekä toiminnan asianmukaisella valvonnalla (Sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä, STM 2019). Tämä tarve korostuu erityisesti haavoittuvien ryhmien, kuten lasten kohdalla. Esimerkiksi sosiaalihuoltolain 6 §:n mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten, nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden neuvontaan ja ohjaukseen. Osa kuraattorien tukemista lapsista ja nuorista on sosiaalihuoltolain 3 §:n määritelmän mukaisessa erityisen tuen tarpeessa tai muuten haavoittuvassa asemassa, jolloin edellä mainitut tarpeet sääntelyyn korostuvat.

Esitysluonnos ei ole sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan yllä mainitun johdosta myöskään riittävästi linjassa hallitusohjelman mukaisen Kansallisen Lapsistrategian kanssa, joka julkaistiin helmikuussa 2021. Lapsistrategiassa kiinnitetään erityistä huomiota lapsiin, jotka ovat haavoittuvassa asemassa. Haavoittuvuus voi liittyä pitkäkestoiseen rakenteelliseen syrjintään esimerkiksi vamman, sairauden tai ihonvärin johdosta. Haavoittuvuus voi toisaalta olla tilannekohtaista, jos lapsi on esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana tai hän on rikoksen uhrina, rikoksesta epäiltynä tai syytettynä. Lapsistrategiassa huomautetaan, että tällä hetkellä ne lapset Suomessa, jotka ovat syystä tai toisesta muita haavoittuvammassa asemassa, eivät aina saa tarvitsemaansa tukea ja apua. Lapsille tarkoitetut palvelut eivät aina ole johdonmukaisesti ja kattavasti saatavilla, ja palvelujen saavuttaminen voi tosiasiaassa edellyttää voimavaroja, joita kaikilla lapsilla tai perheillä ei ole. Monet lapset kohtaavat myös syrjiviä rakenteita tai joustamattomia käytäntöjä juuri niissä tilanteissa, joissa he eniten tarvitsisivat tukea tai apua.

Nämä tekijät haastavat Kansallisen Lapsistrategian mukaan viranomaisia ja muita toimijoita herkkään lapsen edun punnintaan, moniammatilliseen yhteistyöhön ja palvelujen saavutettavuuden lisäämiseen. Strategiassa nostetaan esiin nykyisen palvelujärjestelmän sirpaleisuus ja siiloutuneisuus. Varsinkin useita eri palveluja tarvitsevat lapset ja perheet saattavat jäädä tosiasiaassa ilman apua ja tukea. Palvelujen yhteensovittamisessa on havaittu ongelmia muun muassa perus- ja erityistason palvelujen välillä sekä mielenterveyspalvelujen ja muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen välillä. Strategiassa linjataan, että palvelujärjestelmän tulee perustua palvelujen lapsi- ja perhelähtöisyyteen, laatuun, riittävyteen ja saavutettavuuteen. Riittävä varhaisen vaiheen tuki sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ovat omiaan ehkäisemään raskaampien palvelujen tarvetta sekä parantamaan pitkäkestoisesti lasten ja perheiden elämänlaatua ja arkea. Strategian mukaan koulutettu, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö auttaa turvaamaan lapsen oikeuksia ja hyvinvointia taitavasti ja johdonmukaisesti.

Lausuttavana olevan esityksen mukaisen kuraattorin kelpoisuuden astuessa voimaan kuraattoripalvelu olisi todennäköisesti ainoa sosiaalipalvelu, jossa vaativaa yksilökohtaista sosiaalihuollon asiakastyötä tekevältä ammattilaiselta ei edellytettäisi sosiaalihuollon laillistetun

ammattihenkilön kelpoisuutta. Tämä tarkoittaisi sitä, että nämä kuraattorit eivät myöskään olisi sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran ammattihenkilövalvonnan piirissä. Tällöin esimerkiksi työntekijää, joka erotettaisiin ammatillisten väärinkäytösten vuoksi, ei voitaisi estää jatkamasta kuraattorin tehtävissä toisella työnantajalla. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan ei ole perusteltua, että lasten ja nuorten palveluissa ammattihenkilön kelpoisuudelle olisi asetettu tällä tavalla matalammat kelpoisuusvaatimukset, vaan lapsilla ja nuorilla tulisi olla yhtäläinen oikeus laadukkaisiin sosiaalihuollon palveluihin kouluissa ja oppilaitoksissa.

2.3 Ennaltaehkäisevät ja korjaavat palvelut

Kuten esityksessä nostetaan esiin, puutteet lasten ja nuorten peruspalveluissa näkyvät erityispalvelujen, kuten psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun tarpeen kasvuna. Tämä kehitys on 2000-luvulla jatkuvasti vahvistunut. Paitsi sosiaalihuoltolain, myös oppilas- ja opiskelijahuoltolain tavoitteena on ollut, että lapset ja nuoret saisivat tarvitsemansa palvelut lähellä omaa arkiympäristöään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämä ei ole toteutunut tyydyttävällä tavalla.

Esityksen tavoitteeksi mainitaan yksilöllisen opiskeluhuollon korjaavien toimien vähentäminen. Esityksestä voi saada sen virheellisen kuvan, että yksilökohtaiset opiskeluhoitopalvelut olisivat korjaavia palveluita. Lainsäädännön mukaan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kuraattorit ja psykologit tekevät ennaltaehkäisevää työtä, joka ei sisällä hoitoa. Se, tehdäänkö tätä työtä osana yhteisöllistä opiskeluhoitoa vai yksilökohtaisilla tapaamisilla, ei vaikuta siihen, onko työ korjaavaa vai ei. Toisin sanoen myös yksilökohtainen palvelu on ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea. Tämä tärkeä erottelu ennaltaehkäisyyn ja hoitoon ei tule esityksestä riittävän selkeästi esiin. Päinvastoin esityksen sivulla 23 muodostuu kuva, että kuraattorin kelpoisuuden saattaminen sosiaalihuollon laillistetuksi ammattihenkilöksi muuttaisi tehtävänkuvaa niin, että kuraattorityöllä pyrittäisiin korvaamaan perustason hoidollisia mielenterveyspalveluita. Kuraattorin ammatillisen kelpoisuuden sääntely ja tehtävien sisältö ovat kuitenkin toisistaan erillisiä asioita. Näiden asioiden esille tuomiseen tulisi esityksen jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota. Ns. korjaavat palvelut eli hoidolliset interventiot kuuluvat lainsäädännön mukaan ainoastaan toisen asteen opiskeluterveydenhuollolle. Tällöinkin esimerkiksi lievän häiriön hoitamisen voidaan katsoa olevan vakavamman häiriön ennaltaehkäisyä ja näin ollen ennaltaehkäisevää palvelua.

Sosiaali- ja terveysministeriö painottaakin, että sekä yhteisöllinen että yksilökohtainen kuraattoripalvelu ovat ennaltaehkäisevää työtä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolakia koskevassa hallituksen esityksessä kuraattorin vastaanotolle hakeutumisen syiksi mainitaan käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheeseen ja tunne-elämään liittyvät ongelmat, jotka ilmenevät esimerkiksi uhmakkuutena, motivaatio-ongelmina, keskittymisvaikeuksina, ahdistuneisuutena ja masennuksena (HE 67/2013 vp). Kuraattorien yksilötapaamisista 50 % käsitteli mielenterveyteen liittyviä ongelmia (Opiskeluhoitopalvelujen seuranta OPA 2020). Näissä ongelmissa kuraattorit tarjoavat lapsille ja nuorille varhaista tukea, ehkäisevät ongelmien pahenemista sekä ohjaavat heitä oikeanlaisen avun ja hoidon piiriin. Kuraattorit siis tekevät oppilaitoksissa mielenterveyttä edistävää ja mielenterveyden häiriöitä ehkäisevää työtä, joka on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista. Tämä palvelu ei ole

luonteeltaan mielenterveyshäiriöiden hoitoa, jolla korvattaisiin perusterveydenhuollon tai erikoissairaanhoidon psykiatrasta hoitoa. Sosiaali- ja terveydenhuollon laillistetun ammattihenkilön osaamiseen kuuluu luonnollisena osana ennaltaehkäisy, varhaisen tuen ja hoidon erottaminen toisistaan, samoin kuin sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän ja siinä toimivien ammattilaisten työnjaon tuntemus.

Ennaltaehkäisevä ja varhaisen vaiheen tuen antaminen mielenterveydellä, päihteillä ja käytöspulmilla oireileville lapsille ja nuorille on luonteeltaan vaativaa ja tärkeää työtä, jolla ehkäistään erityispalveluiden tarvetta. Tämä tuodaan myös esityksessä esiin: esityksen mukaan ennaltaehkäisevän työn kannalta on tärkeää, että psykologian ja sosiaalialan asiantuntemusta on käytettävissä oppilaitoksissa jo ennen lastensuojelun ja muiden korjaavien toimenpiteiden tarpeen syntymistä. Sosiaali- ja terveysministeriö on tästä samaa mieltä, ja pitää tärkeänä, että niin kuraattorien, kuten psykologienkin kohdalla, asiantuntijoina toimivat laillistetut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan sosiaalialan asiantuntemusta oppilaitoksessa ei voida pitää riittävänä, jos sosiaalialan asiantuntemusta oppilaitoksessa edustaa joku muu kuin sosiaalialan koulutuksen saanut laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.

Huomionarvoista on, että perusopetuksen kuraattoreista lähes kolmasosa ja toisen asteen kuraattoreista viidesosa tekee työtään ilman säännöllistä työnohjausta. Sosiaalialan ammattijärjestö Talentian mukaan työnohjaus on välttämätön edellytys työn ja ammattitaidon kehittämiseksi ja työssä jaksamiselle, ja kaikilla sosiaalialan työntekijöillä tulisi olla mahdollisuus yksilö- ja/tai ryhmänohjaukseen (Talentia 2016). Esimerkiksi mielenterveyspalveluiden osalta toimiva työnohjauksen järjestelmä on kirjattu lakiin (1116/1990). Vaikka kuraattorityö ei ole mielenterveyslain mukainen mielenterveyspalvelu, kuraattoripalvelun sisällöt painottuvat lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöiden ennaltaehkäisyyn. Työnohjauksen järjestäminen olisi tärkeää ottaen huomioon työn vaativuus, psykososiaalinen kuormitus sekä mielenterveyden edistämiseen liittyvien aiheiden suuri osuus työn sisällössä. Nykyinen tilanne kuvastaneekin sitä, että lasten ja nuorten ehkäisevän mielenterveystyön painoarvoa tai työn yleistä vaativuutta ei kuraattorityössä riittävästi esimiesten tai johdon tasolta tunnusteta. Se, että kuraattorit tulisivat selkeästi sosiaali- ja terveydenhuollon kelpoisuusvaatimusten ja sääntelyn piiriin, voisi edesauttaa työn reunaehtojen tunnistamista kentällä.

2.4 Oppivelvollisuuden laajenemisen vaikutukset

Oppivelvollisuus laajenee 1.8.2021 alkaen 18 vuoteen. Opintojen piiriin tulee lainmuutoksen myötä nuoria, jotka eivät tähän saakka ole jatkaneet toisen asteen koulutukseen esimerkiksi mielenterveysongelmien, päihteiden haitallisen käytön tai kotoa saadun puutteellisen tuen vuoksi. Lakiin liittyvän hallituksen esityksen mukaan esimerkiksi ammatillisten opintojen keskeyttämisen taustalla ovat opintoihin ja opintojen alaan liittyvien tekijöiden lisäksi usein puutteelliset opiskelunvalmiudet, terveydelliset syyt, henkilökohtaista elämää kohdanneet vaikeudet sekä motivaatio-ongelmat. Enemmistö opintonsa keskeyttäneistä nuorista koki koulun ulkopuolisten asioiden vaikuttaneen ainakin vähän keskeyttämiseen. (HE 173/2020vp) Oppivelvollisuuden

pidentyminen korostaa tarvetta asiantuntevan ja laadukkaan opiskeluhuollon tuen tarjoamiseen oppilaitoksissa. Pelkkä opiskelun tuki oppilaitoksessa ei usein riitä, vaan koulunkäynnin mahdollistamiseksi tarvitaan monialaista, verkostojen kanssa tehtävää työtä, johon otetaan tiiviisti mukaan perhe ja tarvittavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Oppivelvollisuuden piiriin tulevilla, paljon tukea tarvitsevilla nuorilla on sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan oikeus saada asiantuntevaa ja paitsi oppilaitosympäristöön, myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään kiinnittyvää tukea. Oppivelvollisuuden pidentyessä onkin tärkeää saattaa kuraattorin kelpoisuus muiden sosiaalialan vaativaa yksilökohtaista asiakastyötä tekevien ammattilaisten tasolle siten, että tukea tarjoaa laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.

2.5 Kuraattorin kelpoisuuteen ehdotetut koulutusvaatimukset

Esityksen sivulla 23 todetaan, että esitetty kuraattorin kelpoisuusehtojen muotoilu antaisi koulutuksen järjestäjälle mahdollisuuden ottaa huomioon oppilaitoksen opiskelijoiden erilaiset tarpeet ja antaisi mahdollisuuden valita kullekin koulutuksen järjestäjälle sellainen kuraattori, joka parhaiten sopii oppilaitoksen opiskelijoiden tarpeisiin. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan sosiaali- ja terveystalveluja järjestettäessä lähtökohtana tulee olla asiakkaiden yhdenvertainen oikeus laadukkaisiin palveluihin, ei palvelun järjestäjän mahdollisuus räätälöidä kelpoisuuksia oman näkemyksensä mukaisesti. Sosiaalialan pätevyyttä ei voida pitää vaadittavan ammattitaidon ja osaamisen näkökulmasta riittävän täsmällisenä, jos tarvittava korkeakoulututkinto on määritelty laveasti joko yhteiskunta-, kasvatus- tai käyttäytymistieteellisen alan tutkinnoksi, kuten esityksessä on tehty.

Esityksen sivulla 22 ehdotetaan, että sosiaalialan pohjakoulutuksen puuttuessa kelpoisuuden voisi saada suorittamalla 60 opintopisteen laajuiset korkeakouluopinnot, joiden tulisi muodostua sosiaalityön yliopisto-opinnoista tai sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun korkeakoulututkintoon kuuluvista opinnoista. Näitä opintoja voitaisiin tarjota avoimina yliopisto- ja ammattikorkeakouluopintoina tai täydennyskoulutuksena.

Opetusministeriön asetuksella on säädetty yliopistojen koulutusvastuun täsmentämisestä sekä yliopistojen koulutusohjelmista (568/2005). Asetuksessa sosiaalityön (syventävä) koulutus määritellään kuuden yliopiston (Helsingin yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Lapin yliopisto, Tampereen yliopisto ja Turun yliopisto) järjestämäksi koulutukseksi. Sosiaalityön yliopisto-opinnoilta ei nyt lausuttavana olevan esityksen (sivut 22 ja 23) mukaan kuitenkaan edellytettäisi, että niitä järjestävällä yliopistolla olisi tämä opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella säädetty koulutusvastuu. Esityksessä todetaan, että 'Avoimessa yliopistossa suoritettavat opinnot ovat samoja opintoja vaatimuksiltaan, kuin ne, joita suoritetaan muiden yliopistojen tutkinnossa'. Sen enempää koulutuksen laadun ja jatkuvuuden kuin koulutuspolitiikan pitkäjänteisyyden ja kustannustehokkuudenkaan kannalta ei sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan ole perusteltua eikä tarpeellista hajauttaa sosiaalityön opintoja muille kuin niille yliopistoille, joille sen järjestäminen on asetuksella osoitettu.

Kuraattoreille ei ole perusteltua eikä johdonmukaista säätää laillistetulle sosiaalihuollon ammattihenkilölle rinnakkaista ja erillistä kelpoisuutta. Mikäli kelpoisuusvaatimuksia kuitenkin halutaan laajentaa, kuraattori tulisi lisätä sosiaalihuollon ammattihenkilölain soveltamisalaan. Tällöin kuraattorin kelpoisuuden muille kuin sosiaalialan koulutuksen saaneille työntekijöille antava koulutus olisi suunniteltava huolellisesti siten, että varmistetaan riittävä sosiaalihuollon osaaminen. Esimerkiksi ammattikorkeakouluissa järjestettävä kuraattorin kelpoisuuteen tähtäävä, esityksen sivulla 23 ehdotettu sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun korkeakoulututkintoon kuuluvista opinnoista muodostettu täydentävä koulutus tulisi siis koostaa niin, että sosiaalihuollon riittävä osaaminen varmistetaan.

Esityksen mukaan sosiaalihuollon laillistetun ammattihenkilön kelpoisuuden vaatiminen merkitsisi ruotsinkielisten kuraattorien rekrytointivaikeuksia. Tätä perustellaan esityksessä sivulla 23 muun muassa sillä, että ruotsinkielisiä sosiaalityöntekijöitä valmistuu vain Helsingin yliopistosta. Ruotsinkielisiä sosiaalityöntekijöitä valmistuu kuitenkin myös Åbo Akademin ja Turun yliopiston yhteistyökoulutuksesta. Perusteluissa on myös kokonaan jätetty mainitsematta, että ruotsinkielisten sosiaalityöntekijöiden lisäksi ruotsinkielisiä, kuraattoreiksi päteviä sosionomeja valmistuu ruotsinkielisistä ammattikorkeakouluista. Ruotsinkielisten lasten ja nuorten oikeus laadukkaisiin sosiaalihuollon palveluihin on turvattava. Nykytilassa ruotsinkielisten koulujen kuraattoripalveluissa on huomattavasti vähemmän sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden tuottamia sosiaalialan palveluja oppilaiden ja opiskelijoiden käytettävissä. Tämän tilan säilyttäminen ei ole palvelujen tasaveroisen saatavuuden ja laadun näkökulmasta perusteltua.

2.6 Siirtymäaika

Esityksen mukaan nykyisen kelpoisuusvaatimuksen mukaiset kuraattorit säilyttäisivät kelpoisuutensa, eli olisivat kelpoisia kuraattorin tehtävään jatkossakin, myös vaihtaessaan työpaikkaa. Esityksen mukaiset täsmennykset tulisivat täysimääräisinä voimaan siis vasta kun kaikki nykyisin kuraattoreina toimivat henkilöt olisivat saavuttaneet eläkeiän. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön näkemyksen mukaan tämä ei ole kyllin nopea eikä tehokas tapa parantaa lapsille ja nuorille tukea tarjoavien ammattilaisten osaamista. Mikäli esityksen mukaiseen kuraattorin kelpoisuuteen päädytään, kelpoisuuden tulisi astua voimaan esimerkiksi viiden vuoden siirtymäajalla.

Vaihtoehtoisissa toteuttamistavoissa sivulla 19 esitetään kuraattorin kelpoisuudeksi laillistettua sosiaalihuollon ammattihenkilöä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö kannattaa tätä vaihtoehtoa. Kyseisen vaihtoehdon mukainen kelpoisuus onnistuisi myös siirtymäajan osalta, kuten esityksen sivulla 21 kuvataan. Nykyisen kelpoisuusvaatimuksen mukaiset kuraattorit voisivat jatkaa tehtävässään työsuhteen loppuun saakka, ja täsmennetty koulutusvaatimus sosiaalihuollon laillistetuksi ammattihenkilöksi koskisi vain uusia rekrytointeja.

2.7 EU:n suhteellisuusarviointidirektiivi

Esitysluonnoksen sivulla 24 todetaan, että kuraattorin kelpoisuusehtojen muuttamista koskevassa valmistelussa on otettava huomioon EU:n suhteellisuusarviointidirektiivin (EU) 2018/958 vaatimukset, jotka on pantu täytäntöön ammatteja koskevan sääntelyn hyväksymistä edeltävästä suhteellisuusarviointista annetulla valtioneuvoston asetuksella (376/2020). Esitysluonnoksessa todetaan, että kuraattorin kelpoisuus olisi täsmällisesti määritetty, ja että siitä olisi poistettu voimassa olevan säännöksen epätarkkuudet. Sosiaali- ja terveysministeriö ei yhdy tähän näkemykseen, koska ehdotettu kelpoisuusvaatimus on liian väljästi määritelty. Asiassa on huomioitava, että kuraattori edustaa ainoana työntekijänä sosiaalihuollon asiantuntemusta koulussa tai oppilaitoksessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy opetus- ja kulttuuriministeriön näkemykseen siltä osin, että kuraattorin kelpoisuusvaatimuksia määritettäessä tulee ottaa huomioon kuraattorin työtehtävät sekä asiakaskunnan koostuminen alaikäisistä. Näin ollen kuraattorin kelpoisuusehtojen tarkastamista voidaan pitää perusteltuna ja painavan yhteiskunnallisen intressin kannalta hyväksyttävänä.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että kuraattorin kelpoisuuden rajaaminen sosiaalityöntekijään tai sosionomiin ei ole EU:n suhteellisuusarviointidirektiivin kannalta mahdotonta perustella. Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomionsa siihen, ettei liian väljästi määritelty kuraattorin kelpoisuus turvaa riittävää sosiaalihuollon asiantuntemusta opiskeluhoitopalveluissa. Opiskeluhoitopalvelujen muut asiantuntijat eli terveydenhoitaja, psykologi ja lääkäri edustavat terveydenhuollon asiantuntemusta. Kuraattori on opiskeluhoitopalvelujen henkilöstöstä ainoa, joka edustaa sosiaalihuoltoa. Kuraattori työskentelee itsenäisesti oppilaitoksessa, sillä vastaava kuraattori ei ole välttämättä aina käytettävissä ammatilliseen tukeen. Kuraattorin työnkuvaan sisältyy myös lasten ja nuorten mielenterveyteen sekä vaikeisiin tilanteisiin liittyvää tukea. Kuraattorin on siten kyettävä toimimaan itsenäisesti vaativissa ja vastuullisissa tehtävissä.

Kuraattoripalvelun käyttäjä on usein alaikäinen, joka ei välttämättä pysty arvioimaan ammattihenkilön ammattitaitoa. Alaikäinen voi muutoinkin olla kehitystasonsa puolesta haavoittuvassa asemassa. Suuri osa kuraattorin työstä tapahtuu vastaanottohuoneessa kahden kesken lapsen tai nuoren kanssa. Laveus kelpoisuusehdoissa voi aiheuttaa potentiaalisen asiakasturvallisuusriskin, koska valvontasääntely ei olisi yhteneväinen muihin laillistettuihin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöihin verrattuna. Tätä ei voida pitää hyväksyttävänä. Sosiaalihuollossa tulee kyetä turvaamaan asiakasturvallisuus sekä palvelujen laatu riittävän tehokkaasti työnantajan suorittaman omavalvonnan, ammattihenkilöiden lakisäätteisten kelpoisuusvaatimusten sekä ammatinharjoittamisen viranomaisvalvonnan keinoin. Sosiaalipalveluihin kuuluvan kuraattoripalvelun ei pitäisi kuraattorin tehtävien luonne ja vaativuus huomioiden olla tähän poikkeus. Kelpoisuuden rajaaminen sosiaalityöntekijään ja sosionomiin estäisikin sen, että esimerkiksi ammatillisten väärinkäytösten perusteella irtisanottu kuraattori jatkaisi kuraattorintyötä toisessa oppilaitoksessa.

Sosiaalihuollon osaamisen saatavuuden tehostaminen alaikäisille ennaltaehkäisevissä palveluissa edistäisi alaikäisten hyvinvointia ja terveyttä sekä ehkäisisi erilaisia sosiaalisia ja terveydellisiä lieveilmiöitä. Riittävän laadukas sosiaalihuollon asiantuntemus olisi omiaan vähentämään esimerkiksi lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon tarvetta. Tältä osin asialla voitaisiin arvioida olevan jopa kansanterveydellisesti merkitystä.

Edellä todetun johdosta kelpoisuusvaatimuksen rajaamisen sosiaalityöntekijään ja sosionomiin voidaan arvioida olevan perusteltu ja hyväksyttävä myös aiemmin mainitun suhteellisuusarvioinnin kannalta.

2.8 Johdonmukaisen sääntelyn tarve

Kuraattorin kelpoisuus nähtiin tärkeäksi määritellä vuonna 2014 voimaan tullessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Kelpoisuutta muutettiin vain kaksi vuotta tämän jälkeen vuonna 2016. Viisi vuotta tämän jälkeen kuraattorien kelpoisuuteen esitetään jälleen muutoksia. Tilannetta ei voida sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan pitää työnantajille eikä kuraattoreille kohtuullisena eikä lasten ja nuorten edun mukaisena, ellei kuraattorin kelpoisuutta nyt lausuttavana olevan esityksen myötä saada pysyvästi riittävän sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntemuksen varmistavalle tasolle.

Kuraattorien kelpoisuudesta ei oltu säädetty erikseen ennen vuonna 2014 voimaan tullutta oppilas- ja opiskelijahuoltolakia. Käytäntö oli vakiintunut siten, että virallisissa ohjeistuksissa, kuten kaupunkien sosiaali- ja terveyslautakuntien tai kaupunginhallitusten vahvistamissa kelpoisuusehdoissa, koulukuraattoreilta edellytettiin sosiaalityöntekijän kelpoisuutta (HE 67/2013 vp). Kunnissa oli lisäksi käytetty kuraattorin tehtävissä myös sosionomin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä. Nämä käytännöt haluttiin 1.8.2014 voimaan tullessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa sisällyttää lakitekstiin. Esitöiden (HE 67/2013 vp) mukaan kuraattorin kelpoisuusehdon kirjaaminen lakiin merkitsi vallitsevan tilanteen lakisääteistämistä ja palvelun järjestämisen perusteiden selkeyttämistä sekä opiskelijoiden saattamista yhdenvertaiseen asemaan palveluiden laadun osalta eri kunnissa. Näin kuraattorin kelpoisuudeksi määriteltiin vähintään sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto. Muiksi perusteluiksi sääntelyn kirjaamiselle lakiin nähtiin oppilaiden lisääntyneet yksilöllisen tuen tarpeet erityisesti mielenterveyteen liittyen, kuraattori- ja psykologipalvelun tarpeen kasvu, kuraattori- ja psykologipalvelun puutteellinen ohjaus ja valvonta, tietosuojasäännösten puutteellinen noudattaminen sekä epätietoisuus siitä, kenen vastuulla kuraattoripalvelut ovat. Lakiesityksen perusteluina mainittiin myös oikeuskanslerin 30.1.2012 opetus- ja kulttuuriministeriölle sekä sosiaali- ja terveysministeriölle antama päätös, jonka mukaan oppilashuollon asianmukainen toteutuminen edellyttää velvoittavampia ja oppilashuollon sisältöjä täsmällisemmin määritteleviä säädöksiä sekä toimivaa valvontajärjestelmää.

Kyseistä, vuonna 2014 voimaan tullutta kuraattorin kelpoisuusehtoa väljennettiin kaksi vuotta myöhemmin (1501/2016). Muutos liittyi pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman linjaukseen

koskien kuntien lakisääteisten tehtävien sekä niiden toteuttamista ohjaavien velvoitteiden karsimista eli niin kutsuttuihin norminpurkutalkoisiin.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain vuonna 2013 kirjoitettuja perusteluja kuraattoripalvelun sääntelyyn ja ammattipätevyyden määrittelyyn laillistetuksi sosiaalihuollon ammattihenkilöksi voidaan pitää edelleen ajankohtaisina. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan kuraattorien kelpoisuus tulisi nyt säädettävän lainmuutoksen myötä saattaa yhteneväiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon muun ammattisääntelyn kanssa. Selkeys ja ennustettavuus kelpoisuudessa hyödyttäisi sekä työnantajia, työntekijöitä, koulutusjärjestelmää että lapsia ja nuoria. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan tilanne ei voi vakiintua eikä kuraattorien rekrytointiin saada tarvittavaa ennustettavuutta ennen kuin kelpoisuus on sosiaalihuollon ammattihenkilölain ja kuraattorityön vaativan yksilökohtaisen työn luonteen huomioiva. Ensisijainen vaihtoehto on olemassa olevien sosiaalityöntekijä- ja sosionomitutkintojen hyödyntäminen, joka olisi selkeä, johdomukainen ja sosiaalihuollon ammattihenkilölain hengen mukainen ratkaisu. Toinen mahdollinen vaihtoehto voisi olla erillinen kuraattoritutkinto, joka kuuluisi sosiaalihuollon ammattihenkilölain soveltamisalaan.

Vuodesta 2013, jolloin kuraattorien kelpoisuus haluttiin määritellä lakiin, vuoteen 2021 tultaessa lasten ja nuorten mielenterveyteen ja käytösongelmiin liittyvät tuen tarpeet ovat edelleen lisääntyneet ja tarve ammattitaitoiseen, koulutetun henkilökunnan antamaan sosiaali- ja terveydenhuollon tukeen kouluissa on kasvanut. Tämä kehitys oli nähtävissä jo ennen Covid-19 – pandemiaa. Koronapandemia on entisestään lisännyt ammattitaitoiseen, saumattomasti yhteen toimivan lasten ja nuorten palvelujärjestelmän tärkeyttä. Jo nyt tiedetään, että osa lapsista ja nuorista ei ole selvinnyt tyydyttävällä tavalla etäkoulujasta, ja että lasten ja nuorten psyykinen oireilu sekä perheiden kuormittuneisuus ovat lisääntyneet. Kokonaiskuva paljastuu vasta vuosien kuluessa. Palvelutarpeiden kasvuun on tärkeää reagoida ennakoivasti varmistamalla laadukkaat opiskeluhuollon palvelut ja henkilöstön riittävä osaaminen sekä opiskeluhuollon kuraattoripalveluiden toimivuus osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää.

Pääministeri Sanna Marinin hallitus linjasi puoliväli- ja kehysriihessä 29.4.2021, että lasten, nuorten ja perheiden korjaavien palveluiden tarpeen kehityskulku tulee päättäväisesti katkaista vahvistamalla ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea sekä perustason palveluja. Erityistä huomiota tulee kiinnittää muun muassa syntyneeseen palveluvelkaan mielenterveys- ja lastensuojelupalvelujen saatavuudessa sekä niiden yhteistyön kehittämiseen. Lasten ja nuorten tarpeisiin ja korjaavien palvelujen kehityskulkuun pystytään vastaamaan muun muassa oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisilla kuraattoripalveluilla. Ne tulisi Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan saattaa laillistettujen sosiaalialan ammattihenkilöiden sääntelyn piiriin palvelujen laadun, valvonnan ja pitkäjänteisen kehittämisen turvaamiseksi.

TIIVISTELMÄ LAUSUNNOSTA:

Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa sitovia mitoituksia opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalveluihin. Sitovien mitoitusten määrittelyn lähtökohtana tulisi kuitenkin pitää oppilaiden ja opiskelijoiden tuen tarpeita eri kouluasteilla, ja tämä asia olisi huomioitava jatkovalmistelussa.

Sosiaali- ja terveysministeriö ei kannata esityksen mukaista ehdotusta kuraattorin kelpoisuudeksi. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan kuraattorin tulisi olla sosiaalityöntekijä tai sosionomi, eli sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) mukainen laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Tämä vaihtoehto on kuvattu esityksen luvussa 5.1. Kelpoisuusvaatimusten täsmentäminen sosiaalihuollon laillistetuksi ammattihenkilöksi ei vaarantaisi kuraattoripalvelun sisältöä ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja yhteisöllisenä työnä, mutta varmistaisi kuraattoripalvelun laadun ja riittävän sosiaalihuollon asiantuntemuksen lasten ja nuorten tuen tarpeissa.

Kuraattorin työtä määrittelee paitsi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, myös sosiaalialan lainsäädäntö. Kuraattoripalvelu on sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaan sosiaalipalvelu. Voimassa olevassa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa kuraattorin kelpoisuus on väljä ja osittain tulkinnanvarainen, eikä se turvaa lapsen oikeutta laadukkaisiin sosiaalihuollon palveluihin. Esitetyt muutokset parantaisivat tilannetta jonkin verran, mutta ne eivät ole sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan lapsen edun näkökulmasta riittäviä.

Puutteet lasten ja nuorten peruspalveluissa näkyvät erityispalvelujen, kuten psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun, tarpeen kasvuna. Tämä kehitys on 2000-luvulla jatkuvasti vahvistunut. Laadukkaalla ennaltaehkäisevällä työllä ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluilla lähellä lasten ja nuorten arkea näiden erityispalveluiden tarvetta voidaan ehkäistä. Kuraattorien rooli tässä ennaltaehkäisevässä työssä on keskeinen ja vaativa. Kuraattorien vastaanottotyössä 50% käynneistä käsittelee mielenterveyteen liittyviä pulmia. Näissä ongelmissa kuraattorit tarjoavat lapsille ja nuorille varhaista tukea, ehkäisevät ongelmien pahenemista sekä ohjaavat heitä oikeanlaisen avun ja hoidon piiriin. Oppivelvollisuuden laajeneminen 1.8.2021 tuo entistä enemmän vaativaa tukea tarvitsevia nuoria opiskeluhuollon piiriin. On erittäin olennaista, että kuraattoreilla on tehtävänsä sosiaali- ja terveysalan koulutus ja laillistetun ammattihenkilön kelpoisuus.

Esityksessä ehdotetaan, että kuraattoreille rakennetaan oma erillinen kelpoisuusvaatimuksensa, joka ei ole sosiaali- ja terveydenhuollon ammattisääntelyn ja pätevyysvaatimusten mukainen. Tämä rinnakkainen kelpoisuus ei olisi Valviran sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilövalvonnan piirissä eikä takaisi riittävää laillistetun sosiaalihuollon ammattihenkilön osaamista. Tämä olisi ongelmallista erityisesti siksi, että kuraattori toimii koulussa ja oppilaitoksessa ainoana sosiaalihuollon asiantuntijana. Muut opiskeluhuoltoa toteuttavat ammattilaiset ovat kasvatusalan ja terveydenhuollon ammattilaisia. Kuraattorin täytyy siis pystyä itsenäisesti tuomaan sosiaalihuollon asiantuntemus oppilaitoksen moniammatilliseen yhteistyöhön ja opiskelijoiden käyttöön. Sosiaalialan asiantuntemusta oppilaitoksessa ei voida pitää riittävänä, jos sitä edustaa joku muu kuin sosiaalialan koulutuksen saanut laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että kuraattorin kelpoisuuden rajaaminen sosiaalityöntekijään tai sosionomiin ei ole myöskään EU:n suhteellisuusarviointidirektiivin kannalta mahdotonta perustella. Kuraattorin on kyettävä toimimaan itsenäisesti vaativissa ja vastuullisissa tehtävissä, eikä liian väljästi määritelty kuraattorin kelpoisuus turvaa riittävää sosiaalihuollon asiantuntemusta opiskeluhuoltopalveluissa.

Varhila Kirsi
Sosiaali- ja terveysministeriö

Leskelä Riina-Maria
Sosiaali- ja terveysministeriö